
Novinarska radionica

Izvorni znanstveni članak
070.42

Novinarska radionica
Profesionalno usavršavanje – stalna potreba

GORDANA VILOVIĆ*

Sažetak

U tekstu se govori o osnovnim obilježjima rada u Novinarskoj radionici, kao specifičnom obliku unapređivanja novinarskih znanja i umijeća. Nakon dvogodišnjeg rada triju generacija mladih novinara s hrvatskim i stranim medijskim stručnjacima, provedeno je istraživanje o korisnosti Radionice za novinare. Temeljni je zaključak istraživanja kako je velika većina novinara, polaznika Radionice, visoko vrednovala znanja stečena u njoj. Osobito ohrabrujućim djeluje podatak da većina ispitanika ipak može koristiti znanja, neovisno o naravi medija za koje rade: bilo da je riječ o onima pod izravnom državnom kontrolom, ili o onima opozicijskim. Uzroke, pak, nemogućnosti korištenja profesionalnih standarda u novinarstvu polaznici vide u “urednicima koji se boje promjena” ili u “vlasnicima koji ne žele promjene.”

Radionica je poticajno djelovala na polaznike: po završetku tromjesečnog stručnog novinarskog usavršavanja, čak osmero ispitanika upisalo je studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti.

“Novinari bilo gdje da rade, u velikim ili malim novinama, mole: ‘Učite me, vježbajte me i recite mi kako radim!’ Većinom njihove molbe ostaju neuslišane.”¹

1. Uvod

Novinarstvu, kao i bilo kojoj struci, potrebni su stalni oblici usavršavanja! Mladi, fakultetski obrazovani novinari kad uđu u redakciju, veliku ili malu, suočavaju se s nizom “nenaučenih lekcija”, u svakodnevnoj borbi s rokovima i događajima. Opća znanja, za koja se pretpostavlja da su stečena na jednom od društvenih fakulteta ili studija novinarstva, olakšavaju; nisu međutim i jamstvo uspješnosti u profesionalnom pristupu izvještavanju javnosti o događajima.

* Gordana Vilović, voditelj knjižnice Freedom forum pri Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu.

¹ No train, no gain: Continuing Training for Newspaper Journalists in the 1990s; Final report of Key Findings from 1992-93 of American Newspapers Journalists by The Freedom Forum, Arlington, 1993.

U Hrvatskoj svega nekoliko redakcija (primjerice, Večernji list, Slobodna Dalmacija i Hrvatska televizija) ima svoje interne škole u kojima se novinari obrazuju za “vlastite potrebe”. Tako, nakon višetjednog treninga i rada u gradskoj rubrici, novinarima se pruža mogućnost da započnu svoj rad kao honorarni suradnici, ili otpadaju! Tečajeve te vrste pohađaju vrlo mladi novinari početnici, većinom apsolvanti studija društvenih znanosti. Redakcije ih oblikuju i usmjeravaju po svojim modelima, a po uspješnom završetku, prestaje sustavniji mentorski rad i sve dalje ovisi o njima samima. Uz iznimke, najčešće uče samo na vlastitim pogreškama. Zbog utjecaja okrutnih tržišnih zakonitosti i potrebe brzog reagiranja, nerijetko i nema dovoljno vremena da se mladim početnicima ukazuje na pogreške.

Novinarstvo je profesija u kojoj se pogreške transparentno vide. Stoga je razumljivo što se profesionalnom usavršavanju novinara svugdje u svijetu, pa i u nas, daje sve veća važnost. U većini razvijenih zemalja Zapada odavna postoje različite radionice i treninzi za profesionalne novinare, a padom Berlinskog zida i u mnogim zemljama bivšeg “realsocijalizma” ustanovljeni su slični oblici obrazovanja novinara. Ti treninzi ili radionice namijenjeni su novinarima početnicima, ali i iskusnim novinarima. I oni trebaju nova znanja, jer moderne tehnologije mijenjaju uobičajene načine prezentiranja događaja. Naime, na pragu 21. stoljeća nije više dovoljno imati “novinarski nerv” i poštovati temeljna pravila o istinitom, nepristranom, točnom i brzom izvještavanju. Novinari danas dnevno koriste Internet i elektronsku poštu, odlično se služe najmanje jednim svjetskim jezikom, dobro poznaju različite računalne programe i koriste ih u svom radu.

U zadnjih sedam godina hrvatski su novinari imali prigodu dodatno se usavršavati kroz tečajeve ili radionice BBC-a, ili ako su imali dovoljno znanja odlaziti na tečajeve koje su u Europi i Americi organizirale međunarodne organizacije (Otvoreno društvo, Freedom Forum, i neke druge), odnosno kulturni centri koji postoje i djeluju pri stranim veleposlanstvima u Hrvatskoj.

U Americi – zemlji u kojoj nema zakona o informiranju i gdje je sloboda tiska ponekad neugodno velika, posljednja istraživanja pokazuju da je stručno usavršavanje u redakcijama ili u specijaliziranim institucijama nužno, jer na fakultetima u pravilu mladi novinari ne stječu potrebna znanja “novinarskog zanata”. “Ne iznenađuje da broj profesionalnih treninga i radionica, namijenjenih novinarima, iz dana u dan raste. *Poynter Institute for Media Studies* gotovo je dramatično povećao tu vrstu ponude. Neke redakcije su pak uposlile posebne instruktore koji isključivo daju poduku iz pisanja i uređivanja.”² Prema jednom istraživanju *Freedom Forum Newsroom Development*, provedenom 1992. godine, 9 od 10 mladih američkih novinara želi naučiti više o pisanju, uređivanju, izvještavanju i grafičkom oblikovanju listova kroz specijalne treninge izvan redakcija.

U razvijenom svijetu, višestoljetne demokratske tradicije i slobode medija, to je, nesumnjivo, lakše postići nego u zemljama istočne i središnje Europe koje su tek početkom devedesetih počele razvijati demokraciju, višestranački sustav, slobodu govora i slobodu medija. Stoga je i pristup novinarskom obrazovanju i usavršavanju bio bitno

² Isto, str. 2

drukčiji. “Funkcija novinarstva u zemljama istočne i središnje Europe, kao i njihov put k demokratskom društvu, slobodnom tržištu i temeljnim medijskim slobodama nije isti kao na Zapadu. Osim toga, i među samim zemljama ove regije, postoje značajne razlike u smislu odredbi zakona o informiranju, vlasničkim odnosima, upravljanju i pitanjima privatizacije.”³ Dakle, svaka je zemlja istočne i središnje Europe imala svoje specifičnosti razvitka novinarstva u vrijeme komunizma i ta se činjenica morala respektirati prilikom oblikovanja odgovarajućih programa novinarskog obrazovanja ili usavršavanja. Prije pet godina Freedom Forum, međunarodna nevladina organizacija, čija je jedna od važnijih djelatnosti usavršavanje profesionalnih znanja mladih novinara, provela je u suradnji s tri američka sveučilišta jedno istraživanje o obrazovanju novinara u istočnoj, središnjoj Europi i zemljama bivšeg Sovjetskog Saveza u kojem je primjeren prostor dala i obrazovanju novinara u Hrvatskoj. Te 1994. godine intenzivno su surađivali *Indiana University School of Journalism* i zagrebački Fakultet političkih znanosti – Studij novinarstva. Uočavajući sve probleme s kojima se susreću profesionalni novinari u promijenjenom društveno-političkom ustrojstvu, istaknuta je potreba za dodatnim obrazovanjem novinara. No, sve je ostalo na konstataciji o potrebama.

2. Novinarska radionica

Nekoliko godina kasnije, i u Hrvatskom novinarskom društvu otvorena je rasprava o potrebi ustanovljavanja trajnijeg oblika rada s mladim novinarima. Novo je vrijeme tražilo drukčiji profil novinara od novinara tipa “društveno-političkih radnika” ili “glasnogovornika” partije na vlasti. I doista, početkom 1997. godine, Hrvatsko novinarsko društvo organiziralo je nakon dugih priprema Novinarsku radionicu.

Temeljna svrha Novinarske radionice, koju je osmislio novinar dr. Stjepan Malović, namijenjene mladim novinarima iz različitih hrvatskih medija i redakcija, bila je unaprijediti profesionalna novinarska umijeća i znanja, bez ideoloških ili političkih utjecaja. Program se odvijao vikendima i bio je podijeljen prema sljedećim tematskim cjelinama: povijest hrvatskog novinarstva, primjena računala u novinarstvu, kako biti bolji pisac, izvori informacija, istraživačko novinarstvo, napredne novinarske tehnike, uređivanje i selekcija, etika i sloboda medija, pravna regulativa i odnos vlasti i novinara. Kroz četiri završena ciklusa u radionici su predavali ugledni novinari, sveučilišni nastavnici i medijski stručnjaci iz Hrvatske, Europe i Amerike. U Radionici, opremljenoj kompjutorima i suvremenim nastavnim pomagalicama, mladi su novinari, osim teorijskog znanja i predavanja kroz igre i simulacije, imali mogućnost da vježbama, uz pomoć starijih kolega novinara, analiziraju svoje novinarske radove i ispravljaju pogreške. U dvije godine, ovaj vid obrazovanja završilo je 106 novinara, od toga najviše iz Večernjeg lista – 16 (uglavnom iz dopisništava), 15 s HRT-a, 9 iz Novog lista i 9 iz Slobodne Dalmacije. Ostale su hrvatske redakcije bile zastupljene s jednim ili dva polaznika.

³ Philip Gaunt, *Making the Newsmakers – International Handbook of Journalism Training*, Greenwood Press, Westport, 1992.

Uz organizatora – Hrvatsko novinarsko društvo, različite vidove potpore za ostvarenje ovoga programa dale su međunarodne, europske i američke organizacije: Press Now, Open Society Institute, IREXProMedia i The Freedom Forum.

Novinarska radionica, dakle, uvelike se razlikovala od svih dotadašnjih oblika profesionalnog usavršavanja i obrazovanja mladih novinara u Hrvatskoj. I po sadržaju i po načinu rada. Novinari koji su uporno dolazili po sedam – osam vikenda na cjelodnevni rad u Radionicu, nedvojbeno su pokazali, za što nije trebalo provoditi nikakva posebna istraživanja, da su doslovce gladni dodatnih znanja o novinarstvu. Osobita upornost i zanimanje vladalo je među novinarima koji su putovali iz najudaljenijih regionalnih središta, iz Dubrovnika primjerice. Najveći broj polaznika, pokazao je zadovoljstvo stečenim znanjima u Novinarskoj radionici, što je bilo vidljivo prilikom ocjenjivanja predavača, te zanimljivosti i korisnosti prezentiranih tema u Radionici. Pa ipak, tek cjelovitije istraživanje o ovakvom obliku obrazovanja moglo je dati određeniju i kvalificiraniju sliku o svrhovitosti i smislenosti Radionice, i to temeljem stavova polaznika.

3. Istraživanje o uspješnosti Radionice

Inicijativu za istraživanje dala je američka vladina organizacija IREXProMedia, jedan od sponzora i stalnih sudionika u radu Radionice. Ideja je bila provesti istraživanje na uzorku – koji u cijelosti pokriva ciljane skupinu, dakle sve one koji su uspješno završili prva tri ciklusa Radionice. Istraživanje je trebalo, prije svega, pokazati je li Radionica utjecala na polaznike, i ako jest, kako i u kojem obliku.

Drugi važan dio istraživanja bio je odrediti kako su novinari prihvatili takav oblik usavršavanja, odabir tema, način prezentacije i same predavače. Stoga su kao metode istraživanja odabrani: anketiranje i strukturirani intervjui. Procijenjeno je da će se jedino kombiniranjem tih dviju metoda doći do pouzdanih rezultata. Anketni upitnik, sastavljen od 19 pitanja, od kojih su dva bila otvorena, koncipiran je tako da pruži odgovor o korisnosti Radionice, njezinu utjecaju na profesionalni i životni put polaznika, te odnos radne okoline (redakcije) prema novinarima nakon završetka toga profesionalnog usavršavanja. U predloženim otvorenim pitanjima novinarima je dana mogućnost da slobodno izraze svoja razmišljanja o nekim drugim poželjnim oblicima profesionalnog obrazovanja, kao i to da iznesu svoje sudove o stanju u hrvatskom novinarstvu danas.

Kroz strukturirane intervjue od ispitanika je trebalo dobiti odgovore na pitanja u vezi s odabirom i prezentacijom tema, izborom predavača – stranih i hrvatskih, ocjenu organizacijske strane Radionice, predavanja na stranim jezicima, i sl.

Istraživanje je provedeno po regijama, već prema tomu iz kojih redakcija i medija su novinari došli, i to u: Dubrovniku, Osijeku, Vinkovcima, Zagrebu, Puli, Rijeci i Virovitici. Veliku pomoć u provođenju dogovorenog istraživanja i realizaciji najvećeg dijela posla pružile su novinarke, polaznice Novinarske radionice I. i II. generacije. Ukupno je bilo sedamdesettoje polaznika kroz tri generacije Novinarske radionice. Istraživanje je obavljeno na uzorku od 62 polaznika, u vremenu od 14. listopada do 14. studenoga 1998. godine.

3.1. *Uzorak: mladi novinari na početku karijere*

Uzorak je obuhvatio 62 novinara, od kojih je bilo 39 žena i 23 muškarca. Većina anketiranih novinara radi za tiskovne medije (30), na drugom mjestu su novinari koji istodobno rade i za novine i za radio (9), slijede zatim radijski novinari (7) i TV novinari (7). Samo je jedan ispitanik zaposlen u novinskoj agenciji (HINA). Zanimljivo je da značajna skupina novinara, koja radi za dva medija – novine i radio, uglavnom dolazi iz manjih regionalnih središta, gdje je sasvim uobičajeno da dio novinara iz pisanih medija usporedno radi i na lokalnim radiopostajama.

Većina ispitivanih novinara, njih 29, rade kao novinari – mlađi suradnici u svojim redakcijama. Pa ipak, Radionicu nisu pohađali samo mladi i manje iskusni novinari. Podatak koji to potvrđuje jest činjenica da se njih 16 okušalo na poslovima uređivanja i složenijih novinarskih zadataka, bilo kao urednici (5), dopisnici (5), šefovi dopisništava (2), redaktori (2) ili pak glavni urednici (3). Treća skupina (14) uzorka novinara radi honorarno i “seli” iz jedne u drugu redakciju, odnosno iz jednog u drugi medij. Taj podatak ne iznenađuje, jer su to uglavnom mladi novinari koji su zbog “više sile” otišli u neke druge redakcije. Pod višom silom podrazumijeva se “tendencija smanjivanja broja vanjskih suradnika” ili prestanak izdavanja lista, odnosno emitiranja radija ili TV. Za razliku od spomenutih, drugi su novinari svojevolumno odlazili, u potrazi za većim i jačim medijima. Uspoređujući sadašnje podatke s onima kad su pohađali Radionicu, čak je 13 novinara promijenilo redakciju zbog prestanka izlaženja ili emitiranja medija u kojima su radili. Ugasilo se ili “razdijelilo” nekoliko novina, kao što su: Tjednik, Vijenac, Vikend i Studentski list. Televizija Marjan više ne emitira, a produkcijska TV kuća Mreža trenutno je u situaciji da pravno sređuje budućnost i vlasničke odnose. Zbog nepodmirenih financijskih obveza za tekuću godinu, krajem siječnja 1999. isključena je i druga lokalna televizija u Splitu – ATV. Pojava nacionalnog dnevnika Jutarnjeg lista izazvala je veliko zanimanje kod mladih novinara koji su postali honorarni suradnici ili stalni dopisnici toga lista. Snažna fluktuacija novinara po medijima nije samo rezultat neizgrađene i konfuzne medijske situacije u nas već i logične posljedice koju donosi mladost i traganje za odgovarajućim medijima.

Naši ispitanici bili su odreda mladi novinari na početku svoje karijere: čak je pedesetstoje novinara manje od šest godina u novinarstvu, a samo njih 9 se novinarstvom bavi dulje od sedam godina. Ovim podacima valja dodati i dobnu strukturu ispitanika, prema kojoj je najbrojnija skupina (25) novinara starih između 26 i 30 godina, a 20 ih je mlađe od 25 godina.

Sasvim sigurno je i školska sprema ispitanika bitno odredila konačne rezultate ovog istraživanja. Polovica novinara (31) ima završenu srednju školsku spremu! Većina njih je započela i prekinula studiranje. Neki su apsolvirali s višegodišnjim statusom, a ostali su redovni studenti. Fakultetski obrazovanih je 25 novinara, 6 ih ima završenu neku od viših škola.

Dakle, uzorak ispitanika obuhvatio je skupinu mladih ljudi s relativnom malim novinarskim iskustvom, većinom izvjestitelja pisanih medija s prevladavajućom srednjom školskom spremom.

3.2. Nakon Radionice – bolji novinari

Prva skupina pitanja u anketnom upitniku odnosila se na ispitivanje o tome koliko je Novinarska radionica utjecala na polaznike i njihova dotadašnja znanja, te mogućnost primjene novostečenih znanja u svakodnevnom radu.

Mladi novinari visoko vrednuju utjecaj Radionice na svoja dotadašnja novinarska znanja. To potvrđuje prosječna vrijednost 3,66 svih odgovora i činjenica da 33 ispitanika tome utjecaju daju ocjenu “vrlo dobro”. Druga najbrojnija skupina (16) odgovora na prvo pitanje jesu polaznici koji smatraju da je utjecaj Radionice bio “dovoljan”. Petorica polaznika cijene da je Radionica na njih “slabo” utjecala!

Kakvu predodžbu o sebi imaju mladi novinari nakon Radionice? Jesu li bolji? Većina novinara (36) sebe vidi kao “nešto bolje”. Ostatak uzorka podijelio se između “više nego bolji” (10) i “izuzetno bolji” (10). Prosječna vrijednost svih odgovora od 2,46, u rasponu od 1 do 5, pokazuje da je većina ispitanika, pažljivo i s dosta samokritičnosti, izabrala srednji odgovor i drži da je “više nego bolja” nakon pohađanja Radionice. Budući da je fluktuacija mladih novinara velika, a neki su trenutno i bez posla, onda se dana ocjena čini realnom. U turbulentnoj situaciji u kojoj mladi novinari gotovo mjesečno mijenjaju redakcije ili ostaju bez posla, neki možda nisu ni bili u mogućnosti uvjeriti se, na zahtjevnijim novinarskim formama, koliko su zapravo napredovali. Velik broj onih koji primjećuju vlastiti napredak, relevantan je pokazatelj o pozitivnom doživljaju Radionice, u odnosu prema brojki od troje novinara koji ne vide baš nikakav boljitak kod sebe. Radionica je, dakle, bila vrlo korisna i ispitanici drže da su više nego bolji novinari.

3.3. Novinari koriste stečena znanja

Što se dogodilo poslije Radionice? Imaju li novinari mogućnosti primjenjivati naučeno? Da, novinari mogu primjenjivati stečena znanja! Većina ispitanika (25) odgovara da su znanja koja su stekli u Radionici korisna i da im služe; 21 ispitanik smatra da to može “s vremena na vrijeme”, a 11 ocjenjuje da ih “znatno koristi”. Taj ohrabrujući podatak sukladan je prethodnim odgovorima mladih novinara, a analizom dodatnih elemenata strukture uzorka nameću se još neki mogući zaključci. Naime, više od 30 ispitanika promatranog uzorka radi ili je radilo za: Hrvatsku televiziju i radio, Slobodnu Dalmaciju, Večernji list, Glas Slavonije, Vjesnik ili neke županijske novine. Dakle, znanja se koriste i u medijima koji su, po svojoj uređivačkoj orijentaciji, bliski vladajućoj stranci ili su pod izravnom kontrolom aktualne vlasti, sa strukturom vlasništva koja je državna (kroz većinsko vlasništvo banaka, primjerice) ili se pravi vlasnik ne zna. Prema tome, svojim odgovorima polaznici potvrđuju da se, iako teško, načela o nepristranom, istinitom i točnom izvještavanju “probijaju” i u najutjecajnije hrvatske medijske utvrde poput nacionalne televizije, kao i u najnakladnije hrvatske dnevne bliske vlasti.

3.4. Urednici se boje promjena!

Četvrto pitanje bilo je namijenjeno onim novinarima koji su procijenili da ne mogu koristiti znanja. Zbog čega ne mogu i što ih onemogućuje u tome? Na ovo je pitanje odgovorilo 26 ispitanika. Većina je, kao razloge zbog kojih ne mogu primjenjivati znanja, navela “urednike koji se boje promjena” (10) i vlasnike koji ne žele promjene (9). Objašnjenje za ovakve stavove mladih novinara treba tražiti u strukturi vlasništva i uređivačkoj orijentaciji većine medija za koje rade. U medijima bliskim vladajućoj državnoj strukturi, urednici su zarobljeni arhaičnim tipom uređivanja i protokolarnim vrednovanjem važnosti događaja, preostalim iz prošlog političkog sustava. Urednička fraza tipa “javili su odozgo” još uvijek nije relikv prošlosti. Urednici se boje promjena, jer je “vlasnik” taj koji određuje i pravila i pristup. Na temelju svoga iskustva mladi novinari drže da su najprije urednici, a onda vlasnici, kočnica za njihovu slobodniju primjenu stečenih znanja. Po njima je nebitno sjedi li taj vlasnik imenom i prezimenom u Zagrebu ili je to neki “bogat anonimac iz Velike Britanije”. Kao ilustraciju, navodimo priču jednog polaznika Radionice. On je u vrijeme pohađanja Radionice radio kao novinar u dopisništvu HRT-a i kaže da nije imao nikakvih problema, jer je urednik unaprijed znao “što može, a što ne može proći”. Dvojbi, dakle, nije bilo! Kad je pak prešao izvještavati za dnevni list, koji se trebao tržišno potvrditi, počeli su njegovi problemi. – Jest – reći će on – slobodniji je u pristupu pokrivanja događaja, ali sada urednik nameće kriterije koji su u funkciji ponajprije tržišne utakmice, a manje standarda profesionalnog novinarstva.

Upravo o problemu vlasništva i profesionalnog novinarstva, ispitanici su u petnaestom otvorenom pitanju anketnog upitnika iscrpno objašnjavali osobna viđenja hrvatskog novinarstva danas, koje su ovim kratkim odgovorima samo dotaknuli.

3.5. Sporo napredovanje u redakcijama

Kako na Radionicu gledaju kolege iz redakcije? Jesu li mladi novinari napredovali na poslu? To su bila sljedeća pitanja koja su trebala oslikati reakcije najbližih kolega u redakciji na postignuta znanja i umijeća. Više od polovice ispitanika odgovorilo je da kolege u redakcijama pozitivno gledaju na njihove dostignute spoznaje i umijeće stečeno u Radionici te da ih smatraju korisnima. Čak 14 kolega koristilo bi ta znanja, a samo pet anketiranih je procijenilo da njihove kolege imaju sasvim odbojan stav i drže ih bezvrijednima. Podupirući stav kolega prema Radionici logično se nastavlja i na mišljenje kako bi većina njih i sama željela pohađati postojeću Novinarsku radionicu.

Bilo je za očekivati da će se nakon tako dobrih reakcija u radnim sredinama dogoditi i stvarne promjene u statusu novinara – polaznika Radionice. Tim više što je većina novinara ocijenila da su *više nego bolji* nakon nje. Uspješan završetak, međutim, nije imao osobitog odraza na promjenu dotadašnjeg statusa polaznika u matičnim redakcijama, barem ne kod više od polovice ispitanika. Čak je njih tridesettroje odgovorilo da stečena znanja “nisu uopće” utjecala na statusne promjene. Prilično porazan podatak može biti različito tumačen: ili su se polaznici precijenili u vrednovanju vlastitih novinarskih postignuća ili se doista “urednici boje promjena”? Urednici svojim mladim kolegama nisu priječili profesionalno usavršavanje. Čak su ih i poticali na

stjecanje dodatnih znanja. Dvojbeno je, međutim, jesu li ih pratili, pa i stimulirali u smislu upućivanja na zahtjevnije novinarske zadatke po završetku obrazovanja?! Ohrabrujućim se doimlje odgovor skupine od 28 novinara koji tvrde da su se dogodili manji pomaci (18), odnosno njih 10 koji potvrdno odgovaraju da su dostignuta znanja Radionice utjecala na njihov status u redakciji.

Nitko od polaznika po završetku Radionice nije rekao da je “nazadovao”, niti da je “izuzetno napredovao”. Većina je odgovorila da se radi o “uobičajenom” napredovanju, što može značiti da je bilo manjih pomaka u karijeri. Tu tvrdnju moguće je objasniti činjenicom što u velikim redakcijama nerijetko vlada prilično mrtvilo i kadrovske promjene se češće i brže događaju u vrhu, a rjeđe i sporije među novinarima.

3.6. Profesionalnog usavršavanja nikad dosta!

Novinarska radionica je definitivno pokazala da mladi novinari nisu ravnodušni prema stjecanju novih znanja; štoviše, svi bi se htjeli i dalje usavršavati. Na izravno pitanje, žele li se dalje profesionalno obrazovati, nitko nije odgovorio da ne želi! Uvjerljiv podatak da 24 ispitanika “izuzetno želi” i 10 koji “veoma žele” pokazuje da je Radionica svojim sadržajem i oblikom rada dobro primljena kod velikog broja novinara te da prirodnim drže nastavak. Stavljajući u odnos ovu varijablu s varijablom 16, onom koja pokazuje najvišu dosad završenu školu ispitanika, primjetna je značajna korelacija. Naime, kod većine polaznika sa srednjom školom, odnosno nezavršenim ili prekinutim studijem, očito je rad u Radionici pozitivno utjecao da otvoreno iskažu svoje želje za nastavkom profesionalnog usavršavanja ili pak prekinutog studiranja! Većina (28) bi nastavila neki od oblika stručnog usavršavanja – kad bi imala prigode, a 13 ispitanika je odgovorilo da pohađaju druge tečajeve kad mogu. Zanimljiv je podatak da je nakon triju ciklusa Radionice, čak 8 novinara upisalo Studij novinarstva. Šest novinara, od spomenute osmorice, upisalo je Studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u školskoj godini 1998/99., nakon izuzetno dobrih rezultata postignutih na prijamnom ispitu. I svima je to početak nastavka studiranja drugog fakulteta! Naime, napuštanjem fakulteta – svojeg prvog odabira – i angažiranjem u svakodnevnom poslu u redakciji, većina njih se isuviše udaljila od mogućnosti da nastavi prekinuti studij: prava, turizma, poljoprivrede, matematike ili drugog. Pojedinačni motivi su različiti, ali je činjenica da je na većinu novopečenih studenata novinarstva Radionica djelovala poticajno za nastavak studiranja, što je i potvrđeno u drugom dijelu istraživanja – strukturiranim razgovorima.

3.7. Radionica – da, ali s više praktičnog rada!

Jedanaesto pitanje bilo je otvoreno i ispitanici su opisivali kakve bi obrazovne oblike htjeli imati u budućnosti. Mladi su novinari iznijeli niz prijedloga. Vrijedno je to što svega dvoje novinara nije niti pokušalo odgovoriti na ovaj upit. Nekolicina ispitanika svoje je razmišljanje šire pojasnila, a veći dio njih je samo taksativno navodio što bi bilo dobro, ne navodeći međutim i razloge za to. Odgovori su svrstani prema učestalosti istovjetnih prijedloga.

Najveći broj ispitanika (10) smatra da treba zadržati radionicu u sadašnjim okvirima, ali i to da postojeću koncepciju valja promijeniti u korist praktičnog rada, navodeći pri tom lekcije o boljem stilu, gramatici i pravopisu hrvatskog jezika. Druga najbrojnija skupina novinara (10) nastavlja se na prethodnu sa željama o više praktičnog rada i razgovora o tim radovima. Pretpostavlja se da ti prijedlozi imaju uporišta u vježbama koje su bile dio programa Radionice. U okviru tih vježbi polaznici su imali priliku razgovarati o svojim radovima sa starijim iskusnijim kolegama i utvrditi pogreške koje su ponavljali, te poslušati savjet kako ih izbjeći. U pravilu, svi su novinari i na takvim predavanjima aktivno sudjelovali, pa stoga ne iznenađuje velik broj polaznika koji praktičnim vježbama daje prioritet u budućim sličnim radionicama. Treća skupina, prema učestalosti prijedloga (5), jest ona koja se opredjeljuje za tečajeve stranih jezika. Taj je prijedlog, po brojnosti, bio očekivan, jer su se novinari u Radionici definitivno suočili s prednošću aktivnog poznavanja barem jednoga stranog jezika. Iako je bilo organizirano simultano prevođenje, novinari su redovito ostvarivali kontakte izravno sa stranim novinarima i predavačima, i tu im je dragocjeno bilo dobro poznavanje engleskog jezika.

Četvero ispitanika smatra da bi trebalo organizirati učestalije tečajeve i seminare za stručno novinarsko usavršavanje. Nije jasno što pod tim podrazumijevaju, ali se može pretpostaviti da se to odnosi na unapređenje “zanatskog djela” novinarske prakse.

Budući da su u ispitivanom uzorku bili svi vrlo mladi novinari, željni novih iskustava, nije neobično da bi troje njih željelo stipendije u inozemstvu, u zamjenu za sve tečajeve, radionice ili seminare koji se održavaju u Hrvatskoj. Broj tih novinara nije velik, što znači da većina mladih ljudi smatra kako unapređenje novinarskih znanja može ostvariti u svojoj zemlji i na svom jeziku.

Na temelju iskustava i pozitivnih postignuća organiziranja Novinarske radionice u državnom središtu – Zagrebu, troje ispitanika predlaže organiziranje regionalnih radionica. Oni daju prednost ovakvim radionicama, jer bi se u manjim hrvatskim regionalnim centrima okupilo mnogo više novinara koji bi imali koristi od radionica. Za tematske novinarske radionice ili seminare opredjelilo se troje novinara, a dvoje predlaže kraće tečajeve. Dvoje polaznika smatra da jedan dio novinara objektivno nema mogućnosti dnevnog korištenja računala, pa ni dovoljno znanja o tome, stoga predlažu organiziranje kompjutorskih radionica, uz vježbe snalaženja na Internetu kao sekundarnom izvoru informacija.

Neki od polaznika smatraju da bi postojeća Novinarska radionica bila učinkovitija da se organizirao rad u manjim grupama, te da bi tako predavači intenzivnije surađivali sa svakim polaznikom posebno, a mogli bi ih lakše i brže usmjeravati na kvalitetniji “novinarski zanat”. U sklopu toga, jedan ispitanik predlaže uvođenje mentorskog rada za mlade novinare početnike. A drugi dodaje: “Trebalo bi ustanoviti obvezan redakcijski mentorski rad s početnicima, neovisno o postojanju radionica ili tečajeva.”

U nizu drugih želja, izdvojeni su zanimljiviji pojedinačni prijedlozi ispitanika, i to: “rad s iskusnijim novinarima o najčešćim temama koje novinari obrađuju”, “seminari koje će voditi strani novinari” ili “posjeti stranim redakcijama”, “vikend-tečajevi”, “povremene tematske radionice”, “organiziranje majstorske novinarske klase”, “trojedne radionice u kojima bi dva tjedna bila teorija, a jedan praktični rad”, “više

domaćih predavača”, “više praktičnog i kvalitetnijeg rada na Studiju novinarstva Fakulteta političkih znanosti”, “vježbanje različitih novinskih vrsta”, “specijalizirani seminari prema specifičnosti medija: novine, radio, televizija i agencija”, “obrazovanje za TV izvjestitelje”, “izmjena novinara po redakcijama”, “više o etici novinarstva i medijskom pravu” i drugo. Ovom nizu prijedloga dodajmo i odgovor jednog ispitanika koji je napisao: “Novinarska radionica imala je svrhu proširivanja novinarskih znanja. Smatram da bi trebalo održavati radionicu na kojoj bi svi novinari dobili osnovna znanja. Na žalost, potrebna su mnogima.”

Sumirajući prijedloge novinara o vrstama profesionalnog obrazovanja, zaključuje se da su svi ispitivani novinari svjesni koliko još trebaju raditi na vlastitom novinarskom izgrađivanju i svima njima Radionica je predstavljala obrazac oko kojeg su promišljali druge moguće oblike profesionalnog usavršavanja. Neovisno o velikom broju pojedinačnih prijedloga i ideja, a kadšto i upitnosti njihove realizacije, većina mladih novinara kao mogući oblik za dopunska znanja vidi radionicu sličnu postojećoj, ali s više praktičnog rada i nezaobilazne (mentorske) pomoći uglednih hrvatskih i stranih novinara koji bi im pomogli u svladavanju tipičnih pogrešaka novinarskog “zanata”.

3.8. Loša slika hrvatskih medija

Sljedeća skupina pitanja odnosila se na stavove mladih novinara o hrvatskim medijima i novinarstvu prije i poslije pohađanja Radionice. Jesu li, možda, polaznici imali bolju sliku o hrvatskim masovnim medijima od one koju su stekli poslije. Nisu! Hrvatski mediji, onako kako ih vide mladi novinari, kontinuirano su slabi. Srednja vrijednost svih odgovora (prije pohađanja Radionice) od 2,12 i 2,14 (poslije), potvrđuje da Radionica u tom pogledu nije utjecala na njihove stavove. Razlike između odgovora na 12. i 13. pitanje su zanemarive. Broj ispitanika, koji su prije pohađanja Radionice medijima dali ocjenu “vrlo slabi”, porastao je s dva na šest, a smanjio se broj onih koji su ranije medije ocjenjivali dobrima, sa 19 na 16 ispitanika. Ove dosta loše ocjene još su više produbljene odgovorima na pitanje kako polaznici danas ocjenjuju stanje u hrvatskim medijima. Prosječna vrijednost odgovora od 1,64, navodi na zaključak da su hrvatski mediji, po sudu mladih novinara, bili bolji prije dvije godine nego sada. Analizirajući rezultate prethodnih dvaju pitanja uočava se tendencija povećanja broja ispitanika koji medije vide “slabima” (sa 40 na 49), a smanjuje se broj ispitanika koji su medijima davali ocjenu “dobro” (s ranijih 16 na sadašnjih 10). Koji su razlozi iznimno loših ocjena o medijima? Većina ispitanika dala je odgovor o tome u otvorenom 15. pitanju. Mladi novinari doista su se potrudili da pojase slabe ocjene dane hrvatskom novinarstvu. Odgovori koji su dani različito su strukturirani: od manjih eseja pa do sažetih odgovora poput onoga “Jadno i loše, uglavnom”. Vrijednosni sudovi većinom su pesimistički intonirani. Kvantitativno izraženo, od 59 iznijetih ocjena, samo se četiri pojedinačna stava mogu svrstati u pozitivna razmišljanja. Svakako, za mlade ljude koji tek kroče u novinarsku profesiju, ova poražavajuća činjenica može biti i izazov da svojim radom i promicanjem uravnoteženoga, točnog i istinitog novinarstva utječu na promjene.

Analizom svih prosudbi na račun aktualnog hrvatskog novinarstva, mogu se izdvojiti neki ključni problemi koje većina ispitanika stavlja na prvo mjesto, i to: neartikulirani

rana javnost i neregularna medijska utakmica na tržištu, nesređeno vlasništvo nad medijima, dvojbeno određenje neovisnih i slobodnih medija, postojanje autocenzure i pritiska na profesionalizam u novinarstvu te nepovrediv utjecaj HTV-a kao najutjecajnijeg državnog medija.

3.8.1. Čudesno vlasništvo i pritisci u medijima

Sređivanje vlasničkih odnosa u medijima, po sudu mladih novinara, jedan je od temeljnih preduvjeta za poboljšanje stanja u hrvatskom novinarstvu. Pojam vlasništva u hrvatskim uvjetima mladi novinari određuju različito. Po njima je to “država”, “privatnik koji ima prevelik broj medija u svojim rukama” ili “netko nepoznat”. Drugi ispitanik kaže da “vlasnik određuje pristup”, a urednik ga ostvaruje, pa se stoga “ne može govoriti o slobodnim medijima”. Sličan je stav drugog ispitanika koji izjednačuje politički režim i vlasnika te dodaje: “Kako vlasnici, pa tako i urednici sviraju, tako novinari plešu”. Detaljnije objašnjenje o pretvorbi i privatizaciji medija koja se dogodila u Hrvatskoj nakon demokratskih promjena jedan mladi novinar naziva “prvobitnom akumulacijom kapitala u novinarstvu” i tvrdi kako je logično da vlasnička struktura medija određuje uređivačku politiku. Većina mladih smatra da se utjecaji, koji priječe profesionalizam u hrvatskom novinarstvu, vide kroz “monopol distribucije, vlasništvo i političke pritiske”. Mladi novinari znaju da većinsko vlasništvo u medijima ne bi trebalo utjecati na održavanje profesionalnih standarda u novinarstvu. Barem je to tako u većini razvijenih svjetskih sredina. Činjenice i istina trebale bi biti jednake u bilo kojem mediju, a komentari su, dakako, slobodni. Kroz komentare se smije nazrijeti politička orijentacija autora ili određenog medija, pa i vlasnika, no nikako ne na štetu činjenica. Na žalost, u hrvatskom novinarstvu to nije slučaj i polaznici Novinarske radionice to osjećaju kao objektivnu teškoću za uravnoteženo izvještavanje i promicanje profesionalnosti u novinarstvu.

3.8.2. Slobodne i ovisne novine?!

Kritičkim preispitivanjem pojma “neovisni mediji”, jedan dio ispitanika pokazao je skepsu spram tvrdnji o postojanju velikog broja neovisnih medija u Hrvatskoj. “Istina je”, reći će jedan kolega, “piše se sve i svašta, većim dijelom i neprovjereno, ali i očito pristrano na drugu stranu, otuda je teško govoriti da je to neovisno i slobodno novinarstvo.” “Neovisno u Hrvatskoj ne znači i dobro novinarstvo”, smatra drugi. Jedan ispitanik drži da je poplava slobodnog žutog tiska srozala novinarsku profesiju, što je uvjetovalo i rađanje posvemašnje sumnjičavosti javnosti prema medijima u cjelini. Nadalje, ispitanici smatraju da je hrvatsko novinarstvo, upravo u poplavi žutih tiskovina, pokazalo “da danas može svatko biti novinar, neovisno o obrazovanosti i novinarskim znanjima”. Pa ipak, i u velikoj šarolikosti novina, čitatelji mogu pronaći one neovisne novine u kojima će razabrati točne i uravnotežene informacije. Kao pozitivne primjere neovisnog i slobodnog novinarstva, mladi su novinari spomenuli dvije novine, i to: *Novi list* koji daje “istinu bez kompromisa” i “koji je uspio pronaći ‘zlatnu sredinu’” te *Feral Tribune* koji je dobar, ali ponekad pretjera u izvrgavanju ruglu političara i drugih, što im zbilja nije potrebno”. Očito je da su mladi novinari suzdržani kad pro-

suđuju postojeće neovisne i slobodne medije, jer, tvrdi nekolicina njih, i u njima ima previše “utjecaja i sugestija ovih ili onih” koji prilično otupljuju značenje profesionalnog i neovisnog medija. Pritom većina njih misli na neovisne medije u kojima se mogu naći obilježja “senzacionalizma, površnosti, lažljivosti, napuhanosti, niske profesionalne razine i pregršt naslova koji ne odgovaraju biti teksta”.

3.8.3. HRTV: nacionalni problem!

Mladi novinari, bez iznimke, bili su izuzetno kritični prema najjačem elektroničkom mediju u Hrvatskoj – Hrvatskoj televiziji. To da je HTV najutjecajniji hrvatski medij i da je pod strogom kontrolom aktualne vlasti, nitko od ispitanika ne dovodi u sumnju. Vrijednosni sudovi koje su novinari dali državnim elektroničkim medijima, osobito o Hrvatskoj televiziji i radiju, sasvim su negativistički i opisani su kao: “ideološki ograničeni”, “neslobodni, cenzurirani i autocenzurirani”, “najveći nacionalni medijski problem”, “najlošiji”, “jednostranački”, “na najnižoj profesionalnoj razini”, “opterećeni protokolarnim izvješćivanjem s previše zakašnjelih vijesti.” Uz toliko loših ocjena, mladi novinari ne vide skore pomake prema demokratizaciji najjačih hrvatskih medija. Jedan novinar je toliko sumnjičav u pogledu “svekolikog interesnog hrvatskog novinarstva” da ne vjeruje ni u mogućnost utjecaja potencijalne “javne televizije”. On piše: “Ne postoje uvjeti za istinsku javnu televiziju. Ako i dođe do alternativne nacionalne mreže, ona neće uspjeti biti vjerodostojan medij, jer će ili biti ‘u nečijim rukama’ kao i ‘nezavisna glasila’, ili će samo pridonositi bipolarnosti medijskog tržišta.”

3.8.4. Izostanak novinarskog profesionalizma

Najveći broj ispitanika u svojim odgovorima ističe da hrvatskom novinarstvu nedostaje temeljna profesionalna uravnoteženost u prezentiranju informacija. Jedan dio ispitanika smatra da zbog niskih profesionalnih standarda u našem novinarstvu caruju: “političko poltronstvo”, “pristranost”, “neobjektivnost”, “dječje bolesti novinarstva” i “politiziranost”. Zanimljivo je da nekoliko ispitanika ne osporava da u Hrvatskoj ima uistinu uglednih novinara svjetskog ranga, kao i onih mladih talentiranih koji tek stasaju, ali da su im “zacrtane šablone i općenito niski standardi” – velika zapreka. Jedan ispitanik, potvrđujući stav o postojanju “mladog i inventivnog novinarskog kadra u Hrvatskoj”, ipak ne vidi skori napredak zbog “kroničnog nedostatka novca”, i dodaje: “Gladni i siromašni novinari u takvoj situaciji moraju prihvaćati ono što se na tržištu nudi, najčešće pod uvjetima u kojima ne mogu slobodno izražavati svoje stavove i odgovorno izještavati.”

Od 59 novinara koliko ih je sudjelovalo u opisivanju hrvatskog novinarstva danas, tek četvero ispitanika, drži da se događaju pozitivne “promjene na bolje” te “da se ne može davati generalno slaba ocjena medijima u Hrvatskoj”.

Slijedom dosadašnjih rezultata ispitanika, ovakva negativna opisna ocjena koju su dali mladi novinari hrvatskom novinarstvu ipak je bila očekivana. Pitanje je samo jesu li pretjerali u svom pesimizmu i osjećaju vlastite nemoći da aktivnim sudjelovanjem

mijenjaju sadašnje stanje, i to vlastitim primjerima unapređivanja profesionalnih novinarskih standarda.

4. Analiza strukturiranih intervjuja

Radi što potpunijih spoznaja o uspješnosti Novinarske radionice, osim anonimne ankete, primijenjena je i metoda strukturiranih intervjuja s mladim novinarima. Budući da je Radionica obilovala nizom specifičnosti u pristupu profesionalnom obrazovanju, ovom metodom trebalo je dobiti odgovore na neka od bitnih pitanja koja mogu korisno poslužiti za buduće slične oblike novinarskog usavršavanja. Strukturirani razgovori obavljani su sa 51 ispitanikom, a pitanja na koje je trebalo odgovoriti bila su sljedeća: Jeste li zadovoljni temama i načinom njihova prezentiranja?, Je li odabir predavača bio dobar?, Je li Vas što osobito smetalo u pristupu predavača i sl.?, Kako ocjenjujete domaće, a kako strane predavače?, Je li engleski jezik predstavljao objektivnu prepreku i dodatni napor tijekom pohađanja Radionice?

4.1. Korisne i dobro odabrane teme

Većina polaznika smatra da su teme dobro odabrane, jednako kao i prezentiranje tematskih sadržaja. Onima koji su očekivali *ex cathedra* predavanja, način rada u Radionici bila je ugodna promjena i dodatni motiv da aktivno sudjeluju u radu. Jedna studentica, ujedno i urednica fakultetskog lista, kaže da je izbor tema bio jako dobar, jer je o nekima prije pohađanja Radionice znala malo ili nimalo. “Novinarska radionica je bila poticajna, stručna i zanimljiva, čemu su uvelike pridonijeli i strani i domaći predavači. Doista je iznimna prilika susresti se s tolikim brojem poznatih i uglednih imena iz hrvatskog novinarstva”, kaže jedan polaznik koji je nedavno upisao Studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti.

Sudionici iz Dubrovnika smatraju Radionicu dobrim načinom dodatnog obrazovanja novinara. Veća skupina polaznika iz Zagreba vrlo dobrim ocjenjuje korisnost, teme i prezentaciju tema na Radionici. Novinarka koja radi na jednoj županijskoj radio-postaji kaže kako su radionice ovoga tipa “posebno potrebne novinarima koji su prošli stanovite godine, a nisu stekli novinarsko obrazovanje”. Novinarka Hine “pozitivno” ocjenjuje Radionicu, ne samo zato što je puno naučila nego i stoga što je bila u prilici upoznati mlade novinare iz cijele Hrvatske koji dijele slične probleme. Druga pak novinarka smatra da su teme bile dobre, a “predavači su se trudili da ih predoče na najbolji mogući način”. A novinar-urednik Hrvatske televizije ovako opravdava potrebu za radionicama: “Novinari u svakodnevnoj rutini zalutaju i izgube se u šablone. Zato je dobro da se održavaju ovakvi seminari. Treba se podsjetiti na znanja koja imamo i koristimo, ali ih u rutini posla često zaboravljamo”. Prema sudu nekih polaznika, prije početka ciklusa Radionice trebalo bi provesti testiranje o minimalnim znanjima polaznika, kako bi grupa bila skladnije sastavljena. Naime, događalo se da isto predavanje zajedno slušaju afirmirani novinar uglednog hrvatskog dnevnika i apsolutni početnik, što bi po sudu većine ispitanika trebalo izbjeći u sljedećim radionicama. Slično mišljenje ima nekoliko polaznika riječkog Novog lista koji, premda Radionicu

drže “korisnom i zabavnom”, smatraju da treba uvažiti novinarski staž polaznika i uskladiti program. Skupina novinara iz Osijeka, Vinkovaca i Slavonskog Broda “izražava zadovoljstvo odabirom predavača” i tema, ali predlažu uvođenje praktičnog rada i o drugim novinskim vrstama poput reportaža, komentara, crtice, osvrti, i sl. Zanimljivo je da su stavovi o pojedinim temama podijeljeni. Novinari iz Osijeka izdvajaju predavanje o korištenju računala i pretraživanja podataka na Internetu kao nešto izuzetno korisno i dobro. Upravo dijametralno suprotno mišljenje o tim temama imaju novinarke kulturnog dvotjednika *Vijenca*. One ne dvoje da je tematski *Radionica* dobro osmišljena, ali učenje o kompjutorskim tehnologijama i Internetu drže “sasvim bespo- trebnim i gubitkom vremena”.

4.2. Više praktičnog rada

Bez iznimke, gotovo svi ispitanici bi željeli imati više praktičnog rada nego predavanja. “I to prakse” – kako kaže novinarka *Novog lista* – “na licu mjesta, a ne domaćih zadataka koje treba obaviti između dva vikenda predavanja”. Sličan stav imaju i polaznice iz Dubrovnika koje bi “htjele imati više praktičnog rada koji međutim ne bi bio nametnut kao obveza, već kao pomoć u primjenjivanju stečenih znanja”. Zagrebačka grupa polaznika dijeli mišljenje o praktičnom radu kojega treba biti mnogo više, uz redovite “domaće zadaće”. Zanimljive prijedloge u vezi s praktičnim radom dala su dvojica televizijskih novinara. Oni predlažu izdavanje novina koje bi pravili sami polaznici, uz stručnu pomoć starijih kolega. Tako bi, tvrde oni, najbolje učili! Svakako su zahtjevi za intenzivnijim vježbanjem pisanja i očekivani i opravdani, jer su i prilikom pohađanja *Radionice* visoke ocjene dobivali predavači koji su u svojim predavanjima prednost dali praktičnom radu s mladim novinarima.

4.3. Izbor predavača

Predavanja i realizaciju programa *Radionice* izveli su domaći i strani medijski teoretičari i ugledni novinari. Većina je ispitanika zadovoljna izborom i domaćih i stranih predavača, a polaznici iz Dubrovnika dodaju: “Svi su predavači bili odlično izabrani, inspirativni, vrlo komunikativni i ljubazni”. Novinari iz Slavonije “izražavaju zadovoljstvo s predavačima, međutim drukčiji sustav vrijednosti, mentalitet, kulturološke i političke razlike, kao i poimanje novinarstva, ponekad su doveli do toga da su polaznici lakše shvatili i razumjeli domaće predavače”. Nekoliko vrlo mladih početnika u novinarstvu drži da su strani predavači bili jednako dobri kao i domaći, te da su od stranih predavača općenito naučili dosta o profesionalizmu u novinarstvu, a posebno o istraživačkom novinarstvu. Valja podsjetiti da su strani predavači, iako su se trudili i bili pripremljeni u svojim temama, dobivali neopravdano nižu ocjenu od domaćih, tako da se stavovi o predavačima, osobito stranim, nastavljaju na ranije ocjene. Novinarka iz utjecajnog hrvatskog dnevnika kaže: “Smetalo mi je što su strani predavači ponekad imali podcjenjivački pristup u predavanju, kao da nisu znali kamo dolaze. Oni nisu mogli razumjeti našu (ne)etičnost, kad smo rekli da bismo uzeli besplatnu kartu za kazalište ili otišli na plaćeni put. Po njima je to znak da se ’želimo prodati’”. Njezin kolega iz redakcije ima suprotno mišljenje o stranim predavačima, jer su na njega “oni

ostavili sjajan dojam, osim što nisu dostatno upućeni u stanje hrvatske medijske situacije”. Za jednog drugog polaznika strani predavači su bili iznimno zanimljivi – imali su što reći i pokazati. Ono što ovaj ispitanik smatra osobito vrijednim jest mogućnost spoznaje mladih hrvatskih novinara da postoje i drukčija mišljenja, jer i raznolikost može biti pozitivno iskustvo. Dio anketiranih smatra da su predavanja stranih novinara i medijskih teoretičara bila poučna, zanimljiva i daleko od suhoparnog. “Osobito zanimljivo bilo je čuti najnovije trendove u svjetskom novinarstvu. Dobro pripremljenim i kvalitetnim predavanjima strani su predavači približili način razmišljanja o novinarstvu u svojim zemljama, koje je još uvijek daleko od našeg”, kažu novinari iz Osijeka, i dodaju: “Podržavamo sudjelovanje stranih predavača, ali s preporukom da se za buduće generacije uključe novinari iz nama bližih tranzicijskih zemalja, sličnih po iskustvima, iz Češke ili Mađarske. Istog je mišljenja i novinar koji radi u zagrebačkom dopisništvu regionalnog dnevnika, koji kaže: “Nemam ništa protiv predavača iz Amerike.... ali bi mi bili mnogo zanimljiviji novinari iz tranzicijskih zemalja.”

Novinarke Vijenca bile su kritične prema stranim predavačima: “Oni ne razumiju našu situaciju pa nam nemaju što reći, ni u praktičnom ni u teorijskom smislu, jer se bavimo drukčijim temama i imamo sasvim drukčije probleme u svakodnevnom radu”. Još kritičniji stav ima i mladi novinar Novoga lista koji “uopće ne vidi korist od stranaca” u Radionici.

U strukturiranim intervjuima ispitanici su dali i neke pojedinačne ocjene o stranim predavačima. Najviše ocjene dobio je Peter Herford, novinar koji je bio izvjestitelj CBS-a iz Vijetnama i predavač novinarstva na Columbia University, a sudjelovao je u sva tri ciklusa Novinarske radionice. Za njega je nekoliko ispitanika reklo da je “pristupačan, rado pruža korisne savjete bez zadržke, a predavanja su mu ležerna i zanimljiva”. Herford je bio jedini strani predavač koji je sudjelovao u sva tri ciklusa, stoga ne čudi što ga većina ispitanika spominje. On je svakako pridonio opuštenijoj atmosferi i stvaranju otvorenih razgovora među sudionicima. Od drugih stranih predavača polaznici su posebno istaknuli neka druga imena, i to: Rudie van Meurse (Nizozemska), Michael Foley (Irska) i Sherry Ricchiardi (SAD).

Za razliku od stranih, domaći su predavači – novinari, medijski stručnjaci i drugi nastavnici, već pri svakoj pojedinačnoj ranijoj evaluaciji dobivali u prosjeku više ocjene. I u ovom istraživanju većina je ispitanika dala hrvatskim predavačima “čiste petice”. Metodom strukturiranih intervju s polaznicima, nastojalo se doći do odgovora u čemu leže osnovni uzroci te neravnoteže, budući da su svjetsko novinarstvo u sva tri ciklusa Radionice predstavljali ugledni profesionalci i medijski stručnjaci s dobro osmišljenim predavanjima. Za većinu polaznika razlog je jednostavan. To je bliskost tema svim hrvatskim novinarima. Jedan polaznik je rekao da se “lakše i brže može sporazumjeti s našim predavačima, jer oni znaju s kakvim se problemima mladi novinari u Hrvatskoj mogu suočavati, budući da su i sami sve to prošli”. Za druge polaznike, predavanja domaćih novinara su bila mnogo zanimljivija, “predavanja su im bila zbilja dobra” ili “bili su odlični”.

Mladi novinari iz Vinkovaca, Osijeka i Slavonskog Broda o hrvatskim predavačima kažu da su “bili izvrsni i kvalitetni s očitom željom da svoja znanja i iskustva prenesu mlađim kolegama”. Ista skupina ističe otvorenost predavača, a pohvale daju “jakom” odabiru novinara predavača koji spadaju u sam vrh hrvatskog novinarstva. Prema sudu

polaznika iz Slavonije više su im se sviđali predavači koji su prednost dali praktičnim problemima i iskustvima prema čistim *ex cathedra* predavanjima.

Među pojedinačnim imenima koja su spomenuta u strukturiranim intervjuima jesu: Srećko Lipovčan (“izabrao dobar način kako suhoparnu temu kao što je povijest hrvatskog novinarstva učiniti atraktivnom”), Strahimir Primorac i Alemko Gluhak (“takvih analiza ‘jezika’ vijesti treba biti više”), Branko Lovrić, Dražen Vukov Colić, Mirjana Rakić, Vesna Alaburić i dr. Stjepan Malović.

4.4. *Strani jezik nije prepreka!*

Razgovorima s polaznicima nastojalo se također utvrditi jesu li predavanja na strani jeziku (većinom engleskom) bila preprekom za efikasnije svladavanje programa Radionice. Međutim, baš nitko od anketiranih nije rekao da je to mogla biti objektivna teškoća, jer uz nekoliko iznimki, gotovo svi polaznici se služe engleskim jezikom. Neki pak nikada prije nisu koristili opremu za simultano prevođenje, što dakako ne znači da odlično poznaju engleski jezik. Kod subotnjeg cjelodnevnog rada, i razumljivog zamora, polaznici su ipak koristili usluge “besprijeekornih prevoditelja”, kako navode novinari iz Dubrovnika.

Ova Radionica je, prema sudu jedne radijske novinarke, bila “pokazatelj polaznicima o tome kakvo im je znanje engleskog jezika i mogu li ga uopće koristiti”. Njezin zaključak je da strani jezik nikako nije mogao biti preprekom zbog osiguranog dobrog prevođenja, ali da novinari uglavnom ne rade na vlastitom usavršavanju stranih jezika. Grupa iz Osijeka smatra da je “engleski jezik rijetko komu bio smetnja, a mnogima je to bio poticaj da se brže i bolje savlada strani jezik i zapravo nakon prvog puta, prilagodili smo se i počeli razmišljati na tom jeziku!”

5. *Zaključak*

Novinarska radionica, kao jedan od rijetkih sustavnih oblika profesionalnog usavršavanja novinara u Hrvatskoj, prema rezultatima provedenog istraživanja, uspješno je ocijenjena. Za sve novinare Radionica je bila sasvim novi oblik vježbanja novinarstva i profesionalnog usavršavanja, koji je ispunio očekivanja. Mladi su novinari visoko vrednovali utjecaj koji je Radionica imala na njihova dotadašnja novinarska znanja i umijeća, i većina ih smatra da su nakon Radionice bolji novinari. Ohrabrujući je podatak da polaznici mogu koristiti stečena znanja, premda većina njih radi u medijima koji su bliski vladajućoj strukturi ili u medijima pod izravnom državnom kontrolom. Oni novinari koji su pak naveli da ne mogu koristiti svoja znanja, kao razloge navode “urednike koji se boje promjena” i “vlasnike koji ne žele promjene”. Iako su novinari ocijenili da su “više nego bolji”, ipak se ništa značajno nije promijenilo u njihovu redakcijskom statusu. Istraživanje o uspješnosti Novinarske radionice pokazalo je da mladi novinari žele nastaviti profesionalno usavršavanje, ali s više praktičnog rada. Osobito im se važno čini unapređenje znanja o jeziku, pravopisu, stilu i sl. i mentorski rad sa svakim polaznikom posebno, jer “urednici nemaju vremena za njih”.

Po ocjenama ispitanika buduće grupe bi trebale biti uravnoteženije s obzirom na minimum prethodnih znanja i umijeća. Kao drastičan primjer navodi se različitost u uporabi računala i Interneta. Većina koristi računalo i ima slobodan pristup Internetu, dok je stanovitom broju računalo dostupno samo u redakciji, a neki novinari još uvijek koriste stroj za pisanje. Takve disproporcije objektivno su stvarale probleme u pristupu predavača, kao i u samom primanju informacija kod polaznika.

Izabrani predavači predstavljali su dobru kombinaciju hrvatskih, uglednih novinarskih imena i priznatih međunarodnih medijskih stručnjaka. Očito su dobar pristup prezentaciji tema i profesionalno novinarsko iskustvo pridonijeli relativno visokim ocjenama predavača.

Istraživanje je pokazalo svrhovitost i potrebu da se nastavi i pažljivo njeguje ovakav vid rada s mladim novinarima, uz uvažavanje svih primjedbi i nedostataka koje su polaznici iznijeli.

Literatura

Gaunt, Philip, *Making the Newsmaker – International Handbook of Journalism Training*, Greenwood Press, Westpoint, 1992.

Myths & Trends: What the real numbers say about journalism education, The Freedom Forum, Arlington, 1997.

No Train, No Gain: Continuing Training for Newspaper Journalists in the 1990s, The Freedom Forum, 1993.

Winds of Change: Challenges Confronting Journalism Education, The Freedom Forum, Arlington, 1996.

Rezultati ankete o utjecaju Novinarske radionice na profesionalna znanja polaznika

1. Kako je utjecala Radionica na Vaše novinarsko znanje?

Nikako	0
Slabo	5
Dovoljno	16
Vrlo dobro	33
Iznimno	6
Bez odgovora	2
Ukupno	62
Prosječna vrijednost	3,66

2. Jeste li bolji novinar nakon Radionice?

Nisam bolji	3
Nešto bolji	36
Više nego bolji	10
Znatno bolji	10
Iznimno bolji	2
Bez odgovora	1
Prosječna ocjena	2,46

3. Možete li primjenjivati stečena znanja?

Uopće ne mogu	1
S vremena na vrijeme	21
Primjenjujem ih	25
Znatno ih primjenjujem	11
Iznimno mnogo	2
Bez odgovora	2
Prosječna ocjena	2,9

4. Ako ne možete, zašto?

Urednici se boje promjena	10
Vlasnici ne žele promjene	9
Kolege novinari žele raditi na stari način	6
Promjene su utjecaj stranih sila	1
Bez odgovora	36
Prosječna ocjena	0,77

5. Kako Vaše kolege gledaju na znanja stečena u Radionici?

Smatraju ih bezvrijednim	5
Zanimljiva, ali ih ne bi koristili	8
Korisna su	32
Željeli bi ih i oni koristiti	14
Iznimno su korisna	1
Bez odgovora	2
Prosječna ocjena	2,96

6. Jesu li stečena znanja utjecala na Vaš status u redakciji?

Nisu uopće	33
Nešto malo	18
Da, utjecala su	10
Znatno su utjecala	1
Iznimno su utjecala	0
Bez odgovora	0
Prosječna ocjena	1,61

7. Jeste li napredovali u karijeri nakon završene Radionice?

Nazadovao sam	0
Nešto malo	17
Uobičajeno	38
Znatno sam napredovao	7
Iznimno sam napredovao	0
Bez odgovora	0
Prosječna ocjena	2,83

8. Žele li Vaše kolege iz redakcije pohađati Radionicu?

Nitko ne želi	2
Neki bi željeli	36
Da, željeli bi	13
Jako bi željeli	4
Iznimno im je stalo do Radionice	5
Bez odgovora	2
Prosječna ocjena	2,58

9. Želite li Vi nastaviti s profesionalnim obrazovanjem?

Ne, uopće ne želim	0
Možda	7
Želim	19
Veoma bih želio	10
Iznimno bih želio	24
Bez odgovora	2
Prosječna ocjena	3,74

10. Jeste li nastavili svoje školovanje nakon Radionice?

Ne, nisam	12
Nisam imao prigode	28
Pohađam druge tečajeve kad mogu	13
Upisao sam Studij novinarstva	8
Bez odgovora	1
Prosječna ocjena	2,46

12. Kako ste ocjenjivali hrvatske masovne medije prije pohađanja Radionice?

Vrlo slabi	2
Slabi	39
Dobri	19
Vrlo dobri	2
Odlični	0
Bez odgovora	0
Prosječna ocjena	2,12

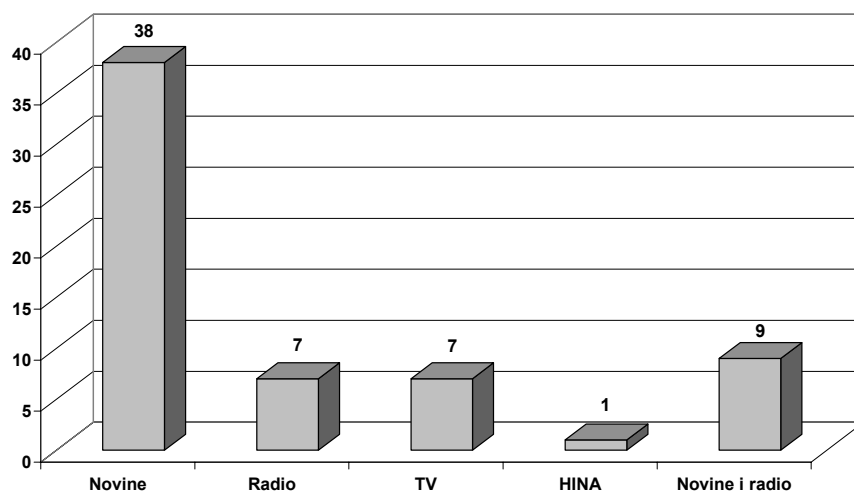
13. Kako ocjenjujete hrvatske masovne medije nakon pohađanja Radionice?

Vrlo slabi	6
Slabi	40
Dobri	16
Vrlo dobri	0
Odlični	0
Bez odgovora	0
Prosječna ocjena	2,14

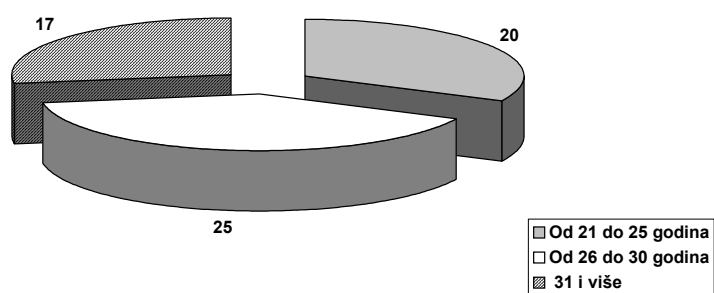
14. Kako ocjenjujete današnje stanje u hrvatskim masovnim medijima?

Vrlo slabo	2
Slabo	49
Dobro	10
Vrlo dobro	1
Odlično	0
Bez odgovora	0
Prosječna ocjena	1,62

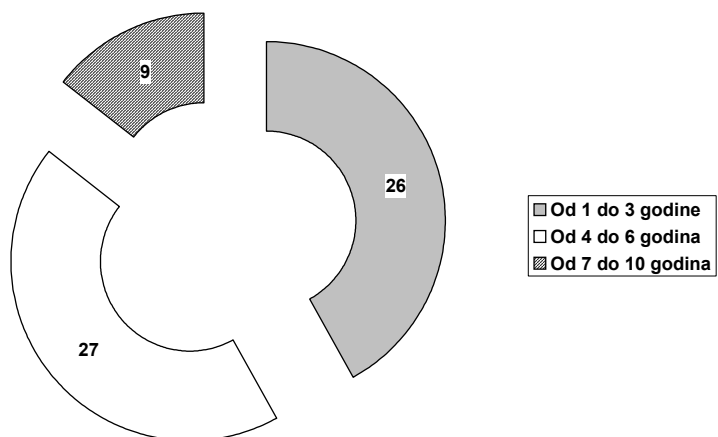
Struktura ispitanika prema medijima u kojima rade

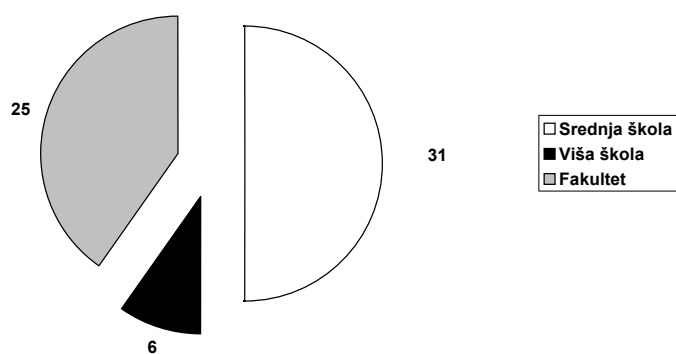
Dobna struktura ispitanika

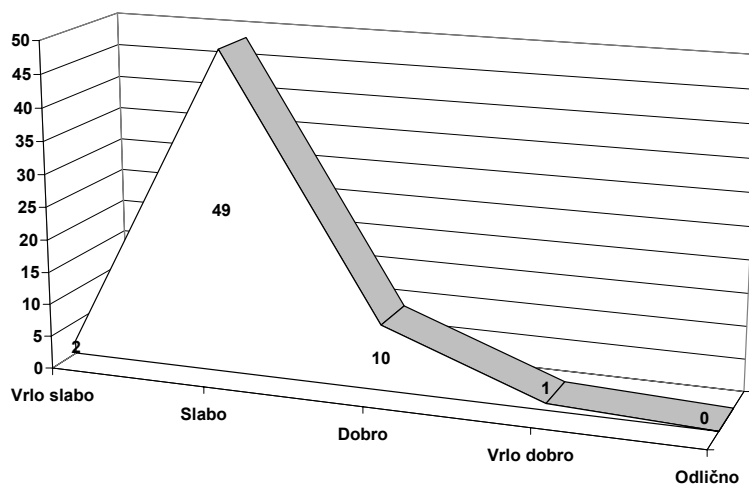
Radno iskustvo ispitanika

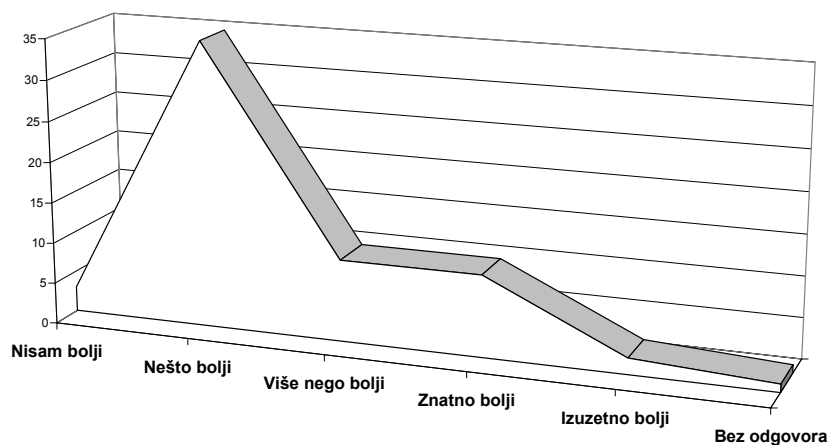
Školska sprema ispitanika

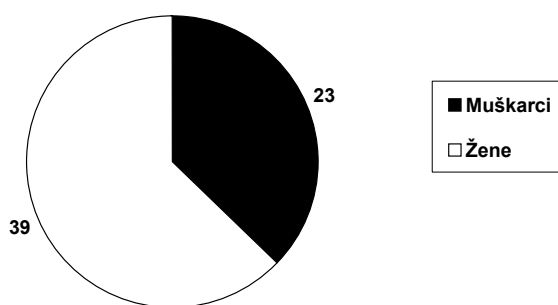
Kako ocjenjujete stanje u hrvatskim masovnim medijima

Smatrate li da ste bolji novinar nakon pohađanja Radionice?

Spolna struktura ispitanika

Gordana Vilović

JOURNALISTIC WORKSHOP

Summary

The author describes the basic features of the work in the Journalistic Workshop as a specific format of promoting journalistic knowledge and skills. After the two-year collaboration of three generations of young journalists with a group of Croatian and foreign media experts, a survey was conducted about the usefulness of this Workshop. The results are included in this article. The central conclusion is that a big majority of the participating journalists highly appreciated the knowledge gained through it. Particularly encouraging is the fact that most respondents have been able to use this knowledge regardless of the type of media they are working for (whether those state-controlled or opposition-controlled). The participants think that the responsibility for the impossibility of using the professional standards in journalism lies with “editors afraid of any changes” or “owners weary of any changes”.

The respondents included young journalists with little work experience, mostly undergraduates. These facts are significant for their attitudes about the professional training within the Workshop or some other form of training. All of them want to learn and enhance their professional expertise.

Also, the Workshop served as an incentive for the participants: after the three-month journalistic training, eight of them enrolled at the Faculty of Political Science, Department of journalism.